

Lambat ng Panaginip

EMMANUEL V. DURLAO

Pag-aalay

Paulit-ulit ang iyong pagdalaw at mataginting
ang alingawngaw ng iyong tagubilin—
huwag burahin sa gunita ang bayang tinubuan.

Sa panahong binulag ako ng paglalagalag,
kinakatok mo ako sa aking pag-aagaw-tulog,
hindi ka nagsawang dalawin ako sa panaginip.

Walang sablay ang iyong pagbabantay;
hindi ako makapagtago kahit sa aking tula,
sumasalikop sa aking dila ang iyong talinghaga.

Sino ako para tanggihan ang iyong tagubilin?
Sa iyong kandungan tumibay ang aking mga tuhod,
sa iyong dibdib namulaklak ang aking bibig.

Kaya narito, Ingkong, ang aking mga panaginip,
mga tinig ng pagbabalik sa bayan at paghulagpos
sa burak at banlik ng kinatatakutan mong paglimot.

Pagsundo

Ilang libong panaginip ang kailangan bago ako mamulat,
bago ako makahulagpos sa halina ng hilik
ng bulag na pagmamatyag?

Kaninang madaling-araw, sa bingit ng pag-aagaw-tulog,
mulí akong dinalaw ng isang matandang kulubot ang balat,
“Lumusong tayo,” anyaya niya. Tila saplok ng alon sa bato
ang garalgal nang salita sa kaniyang lalamunan;

putikan ang pampang at nag-atubili akong humakbang,
tumiklop at nangaligkig ang aking mga daliri
nang dilaan ng tubig ang aking talampakan.

lumalapnos sa balat ang kalmot ng lamig
subalit may liyab ang imbitasyon ng matanda.
Nag-aalab sa lamlam ng kaniyang titig
ang habiling bumulabog sa aking puso:

“Bumalik ka, bumalik ka, tahakin ang daan pauwi.”

Inilahad niya ang kaniyang palad, sibat na tumuro sa laot
ang nangangalirang niyang hintuturo.

Lumagaslas sa aking dila ang mga tanong ng pagtutol:

“bakit ako ang inyong sinusundo?
ano pa ang kailangan kong balikan
sa bayang nilamon na ng tubig-dam?”

hindi na kayang sisirin ng mata ang kanlungan ng una kong uha,
nakalibing na sa tubig at banlik ang palaruan kong parang;
bakit, kung gayon, kailangan ko pang apuhapin
ang ilog-Bundang na nag-iwi ng aking inunan?”

Lumaylay ang talukap ng aking mga mata,
pumihit ang aking ulo, nagtangkang bumalik
sa ligamgam ng unan; ngunit tumubog na sa tubig
ang aking puso. At sa kung anong likwad ng lohika
o kababalaghan, biglang tumubo ang aking pusod,

pumulupot sa tadyang ng matandang
sa isang kisapmata'y naglaho ang mukha;
ngunit bumabalong ang kaniyang bulong:
“Kailangan kang bumalik, kailangan kang bumalik.”

Paghulagpos

Anong babala ang gumambala sa mahimbing mong paghimlay
upang languyin ang ligalig ng lagalag kong panaginip?

Kay lalim ng dilim ng dantaon kong pagtalikod sa iyong bakas,
kay lapot ng burak na bumalot sa iyong pinid na puntod,
kay bigat ng tubig-dam na nakadagan sa iyong kalansay;
ano't nagawa mong humulagpos upang ako'y dalawin?

Pumuslit ka mula sa hilik ng tulog na bulkang
kinukubkob ng lamig ng sali-salikop na ilog,
naglambitin sa nilulumot na mga sanga ng Mulawing
sa pagkalunod nakayakap pa rin sa kasintahang gulod—
(saan pa hahagilap ng halimbawa ng wagas na pag-irog?)

Lumulan ka sa mga alon, pumailanlang kapiling ng mga bula,
pagdating sa pampang, paulit-ulit mong siniil ng halik
ang kinalbong bundok na pinaglipatan ng mga buto at bungo
ng iyong mga kadugo, ng aking mga ninuno.

Bakit tumanggi kang lumikas, anong ginamit mong agimat
o tagabulag at hindi ka isinuplong ng mga alikabok at talahib?
Ilang laksang anay ang inatasan mong ngumasab sa krus
na itinarak ng dayuhang mananakop sa puso ng iyong puntod?

Anong dasal ang iyong inusal? Anong salamangka ang iyong tinula?
Nakalag mo ang bigti ng kahapong nilunod na ng tubig-dam,
ano pang lalim ng lihim ang nais mong sisirin?

Pinid na bibig

Sumundo ng sigwa ang iyong sipol; paulit-ulit
hinampas ng mga alon ang tadyang ng kalbong bundok;
gumuho ang sementeryo—natungkab ang mga nitso,
ngumanga ang mga kabaong, nginasab ng mga imelda at dalag
ang mga uod at naaagnas na laman, nagkuta ang mga hipon at talangka
sa kuweba ng mga bungo, at bumulagta ang ulilang balete,
ang dambana ng poot ng pugot na sepulturero
sa aking mga panaginip at bangungot.

Dumausdos ang hinihigaan kong kutson,
bumulusok sa kailaliman ng dam;
nalagas ang aking mga ngipin at kuko,
nagkalasog-lasog ang aking mga buto,
natunaw ang aking laman
hanggang wala nang masulingan,
hanggang wala nang masilungan
ang lagalag kong kaluluwa.

Saan ako ihahatid ng iyong lupit? Diyos ka ba o Demonyo?

Bakit tinatanggal mo ang kandado ng aking bibig?
Bakit pinahuhulagpos mo ang aking tinig?
Bakit mo ako sinusundo? Hindi ako sasama.
Ayaw kong mawalay sa himaya ng aking paghimlay.
Pakinggan mo: bumabalong ang libo-libong bulaklak
ng *daffodil* sa aking bulong; kahit pinid ang aking bibig!
Kahit pinid ang aking bibig, *makinig ang may pandinig*.

Pagsisid

Kadaup-palad ng panauhin kong matanda,
hinigop ako ng higanteng uli-uli,
itinirintas ng umalimpuyong alon ang aking mga paa
na sa isang iglap naging buntot ng tutuuyok.¹

Sinikap kong sagipin ang aking hinagap—
“supling ba ako ng palaka o butil ng tamod?”
Pinagtawanan lamang ako ng nilikha kong mga bula.

Sinlalim ng gabi sa gubat ang dilim ng dam
subalit walang pangingimi ang aking pag-usad;
masasal ang usal ng dasal ng mga hibla ng lumot
na nakapulupot sa aking pusod; sa bawat kawag ng aking buntot
nagbubunyi ang kanilang kampanya at kaluskos.

Tinawag ko ang matanda, ang aking tagasundo;
walang sumagot, walang kumibo,
wala ni isang tunog maliban sa tikatik ng aking puso.

Mayamaya muling naging mga paa ang aking buntot,
sumalampat ang aking talampakan sa dawag ng yagit.

Sa aking harapan, dahan-dahang nabuo ang pader
ng lumang simbahan ng Pantabangan;
nakabalabal ng lumot, sunong ang isang kalawanging krus
na lumilimbuwasang sa natutulog na mga ulap.
Umakyat ako sa kampanyaryo
at mahigpit na yumakap sa dambuhalang batingaw,
tumatak sa aking dibdib ang talim ng mga titik:

San Andres Apostol
D. Pedro Buenaventura
Año D. 1843

¹ *tutuuyok* – salitang Pantabangan sa “kapisang” itlog ng palaka

Binyag

Tumulig sa bawat ilog at bundok
ang panganay na misa sa lupain ng mga Bugkalot.
Nakadipa sa harap ng altar na bato
ang fraileng si Antolin de Alincastre,
kumikindat ang araw sa puluhan ng kaniyang sable.

Sa kaniyang harapan, tuod na nakaluhod
at nakayukod ang isang lalaking Bugkalot,
humihimod sa lupa ang kaniyang bahag at buhok.

Pumuputak na kanyon ang bunganga ng fraile;
nang bigkasin niya ang orasyon ng kumbersiyon,
nanginig ang altar at lumigwak ang agua bendita
sa nakatihayang bahay ng lagalag na pagong.

In nomine Patri et Filii et Spiritus Santi ...

“Sebastian del Valle!” Ikinokak ng mga palaka
ang bagong bansag kay Elyat, ikinokak ng mga palaka
ang simula ng hindi matapos-tapos na alamat ng umid na dila.

Nalusaw at naging rosaryo ang tuka ng kalaw
na nakasukok sa buhok ng dating magiting na datu,
unti-unti siyang tinubuan ng malaulap na balahibo
hanggang siya’y maging tupang simputi ng ostiya.

Paano ang Pagbalik Kung Lunod ang Gunita?

Bumukaka ang aking bunganga, sinagap at nilunok
ang dighay ng kasaysayan ng pagkaumid at pakikiapid
ng diktador sa kapital at ganansiya at mananakop;
naglubid ng buhangin at sinabuyan ng nektar ng retorika
ang alingasaw ng *rebolusyong mula sa sentro*:

*May bagong silang,
may bago nang buhay,
bagong bansa, bagong galaw
sa bagong lipunan,
nagbabago ang lahat—*

At umangil ang mga makina at higanteng lagari,
tumimbuwang ang mga puno at ibinilanggo
ang daloy ng mga ilog; nilunod ang mga gulod,
pilapil at parang, ang mga trumpo at saranggola,
ang mga hagigkikan at pasusuhing pangarap.

Nagbalik si Minggan, ang higanteng mangingibig
na binigo ng diwangang may koronang Waling-waling.
Hatak ng higante ang karitong puno ng bulldoser,
dinamita, armalayt, at pangako ng gintong bukas.

Sa isang iglap—naghihilik pa ang mga manok—
itinayo niya ang dam; nagtalumpati, humahalakhak,
tumungga ng alak, at ngumawa nang ngumawa
ang aking bunganga;
ngunit hindi kailanman nakapagsalaysay sa saysay
ng pag-ibig ng diwangang may koronang Waling-waling.

Nasaan si Mutyang Sinukuan? Saan aapuhapin ang alamat?
Muling ngumawa ang aking bunganga:

*“¿Que es el nombre de este lugar?” tanong ng fraile;
“Pan?” Inalok nito ng tinapay ang pinagtanungang Bugkalot.
Walang naisagot ang katutubo kundi nagtataakang simangot,
sa isip niya: “Kay hirap intindihin ng salita ng Diyos.”
Dahil gutom, inabot niya ang tinapay at saka kinagat,
nang malasahan agad nagwikang “Pan?, may katabangan.”*

*Nangingning ang mata ng napamulagat na sundalo ng Diyos,
“Pan-tabangan? Si, este lugar es Pantabangan. Gracias.”*

At lumaganap ang *dakilang* alamat,
nagpasalin-salin sa sanlaksang henerasyon ng bibig
ang pangalang iniluwal ng umid na dila at baradong pandinig.

Wala nang nakinig. Wala nang umawit sa himig ng tubig-tabang,
hanggang lunurin ng dam ang salaysay ng naglahong mga ilog:
Bisik, Bundang, Businlak, Diponglo, Kalasingan, Panglan, Balubad,
at kay dami pang mga bansag na iwinalay sa malay ng sambayanan.

Walang nagtala, walang gumawa ng arko o kahit munting bangka;
paano ang paghahanap, paano ang pagbabalik kung lunod ang gunita?